

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової
безпеки
Факультет № 6**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

**з навчальної дисципліни «Фінансова безпека»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки протокол від 25.08.2023 № 7

Розробники:

1. завідувач кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6, доктор юридичних наук, професор Гетманець Ольга Петрівна;
2. доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, к.ю.н., доцент Ананьєва Євгенія Андріївна;

Рецензенти:

1. професор кафедри трудового та господарського права ХНУВС, д.ю.н., старший науковий співробітник Є.Ю. Подорожній
2. доцент кафедри банківської справи і фінансових послуг ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця, к.е.н., доцент О.М. Рац

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Теоретичні основи фінансової безпеки держави	6	0	0	0	0	6	
Тема № 2. Основні складові фінансової безпеки держави, механізм та системи її забезпечення.	7	2	0	0	0	5	
Тема № 3. Бюджетна безпека та механізм її реалізації.	6	0	0	0	0	6	
Тема № 4. Податкова, митно-тарифна безпека та заходи її забезпечення.	7	0	2	0	0	5	
Тема № 5. Боргова безпека та її індикатори.	5	0	0	0	0	5	
Тема № 6. Фінансова безпека фондового та страхового ринку.	6	0	0	0	0	6	
Тема № 7. Грошово-кредитна безпека та механізм її реалізації.	7	2	0	0	0	5	
Тема № 8. Валютна безпека та її індикатори.	6	0	0	0	0	6	
Тема № 9. Банківська безпека держави.	5	0	0	0	0	5	
Тема № 10. Інвестиційна безпека.	5	0	0	0	0	5	
Всього за семестр № 1:	60	4	2			54	Залік

2. Методичні вказівки до семінарських (практичних, лабораторних) занять

ТЕМА №1. Теоретичні основи фінансової безпеки держави.

ТЕМА №2. Основні складові фінансової безпеки держави, механізм та системи її забезпечення.

ТЕМА №3. Бюджетна безпека та механізм її реалізації.

ТЕМА №4. Податкова, митно-тарифна безпека та заходи її забезпечення.

Семінарське заняття: Теоретичні основи фінансової безпеки держави.

Навчальна мета заняття: освоїти теоретичні основи фінансової безпеки держави.

Час проведення 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття фінансова безпека держави.
2. Фінансова криза та її вплив на безпеку держави.
3. Сучасна фінансова криза в Україні та шляхи її локалізації.
4. Механізм фінансової безпеки держави.
5. Оцінка рівня фінансової безпеки держави.
6. Характеристика бюджетної безпеки. Індикатори бюджетної безпеки України.
7. Податкова безпека. Митно-тарифна безпека та заходи її забезпечення.

Методичні вказівки:

Фінансова безпека держави – багатопланове в економічному контексті поняття та надзвичайно актуальне в політичному, оскільки є результатом заходів з боку законодавчої та виконавчої влад держави в сфері фінансів. Вона визначається конкретними показниками функціонування економічної системи держави за певний проміжок часу. До числа цих *показників* належать: величина внутрішнього та зовнішнього боргів; рівень інфляції; стійкість національної валюти; сальдо платіжного балансу.

Фінансова криза – глибокий розлад фінансової системи держави, зумовлений економічними і політичними чинниками. До числа економічних, тих, що зумовлюють фінансову кризу, належать становище та рівень матеріального виробництва в державі. Висока вартість виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, яка зумовлена великою матеріало- та енергомісткістю виробництва, високими трудовими затратами, зменшує обсяги нагромаджень в економіці у формі прибутку, що призводить до скорочення фінансових можливостей самих підприємницьких структур, доходів держави і відповідно купівельної спроможності населення.

Фінансова криза пов'язана також із штучним звуженням місткості внутрішнього ринку з огляду на безпідставне обмеження доходів більшості юридичних і фізичних осіб. Це трапилося внаслідок випереджаючих темпів спаду національного товаровиробництва, слабких імпорتنих можливостей, недосконалості державної політики регулювання ринкової рівноваги і діяльності

банківської, кредитної та фінансової систем. Звідси – криза платоспроможності, яка набула загрозливої для фінансової системи держави сили.

Фінансова безпека посідає важливе місце у широкому спектрі проблем економічної безпеки України. Слід враховувати, що багато фінансових проблем для України є якісно новими, оскільки сучасна національна фінансова система формується паралельно із трансформацією економіки та системи державного управління. До того ж в умовах переходу до відкритої економіки і відстоювання статусу країни з ринковою економікою Україна потрапляє під вплив зовнішньоекономічних чинників, що також впливає на її фінансову безпеку.

Базовий елемент фінансової безпеки як системне явище становлять *фінансові інтереси*. Як категорія фінансові інтереси є усвідомленням фінансових потреб, які формують об'єктивні спонукальні мотиви економічної діяльності. Можна виокремити три основні форми вияву фінансового інтересу: суспільний (міжнародний рівень), національний (державний рівень), приватний (конкретна людина). Досягнення гармонійного взаємозв'язку при реалізації цих трьох форм фінансових інтересів дасть змогу говорити про поступальний цивілізаційний розвиток людської спільноти як єдиного глобального середовища.

В економічній літературі для характеристики рівня забезпечення фінансової безпеки використовуються різні категорії: *загрози, критерії, показники, індикатори, порогові значення тощо*.

Загрози фінансовій безпеці України – це сукупність реальних чи потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у фінансовій сфері. Загрози ускладнюють саморегуляцію економіки та реалізацію фінансових інтересів, спричиняють вихід фінансових індикаторів за межі їх порогових значень. Завданнями держави є виявлення загроз, вимірювання рівня їх небезпеки, реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення загроз, а також негативних наслідків їхнього впливу.

Механізм забезпечення фінансової безпеки має реалізовуватися на основі розробки відповідних наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб'єктів), визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки.

До *стратегічних цілей* бюджетної безпеки належать досягнення високої якості життя громадян, конкурентоспроможності економіки, встановлення ефективної та справедливої влади, створення інтегрованої у глобальні процеси та шанованої у світі держави. Прийняті урядом стратегічні положення мають важливе значення, проте потребують конкретизації.

Отже, **бюджетна безпека** – це спроможність бюджетної системи забезпечити фінансову самостійність держави та ефективне використання нею бюджетних коштів у процесі виконання функцій соціального захисту; державного управління і міжнародної діяльності; фінансування науки, освіти, культури та охорони здоров'я; забезпечення національної безпеки й оборони, реалізації інвестиційної та екологічної політики.

Критеріями ефективності бюджетної політики з позиції фінансової безпеки є: збалансованість бюджету, самостійність національної бюджетної політики, фінансова забезпеченість функцій держави, стабільність джерел доходів бюджету, цілісність бюджетної системи як фінансової основи єдності держави, узгодженість поточних і стратегічних завдань.

В Україні поки що не вдається забезпечити реальність бюджетів та чітке розмежування центрального і місцевих бюджетів, наявні взаємозаліки і секвестрування, немає чітких пріоритетів бюджетних витрат, порушуються законодавчо визначені норми витрат, є факти нецільового використання бюджетних коштів. При цьому спостерігається надання відстрочок з податків та обов'язкових платежів, накопичення переplat податків та обов'язкових платежів внаслідок їх невчасного повернення платникам.

Також доцільно здійснювати постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів фінансової безпеки, в тому числі й бюджетної, і на їх основі прогнозувати значення показників у перспективі, розробляти і здійснювати конкретні заходи щодо підтримання фінансової безпеки на належному рівні, а також вивчати досвід із існуючих заходів щодо уникнення і ліквідації загроз фінансовій безпеці в інших країнах.

Податкова безпека – це забезпечення зростання ресурсного потенціалу для соціально-економічної стабільності та розвитку держави, збереження цілісності фінансової системи, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам Україні.

На думку вчених-економістів, система оподаткування має будуватися на таких принципах:

- забезпечувати за можливості якнайменший податковий тиск;
- не перешкоджати конкуренції;
- відповідати структурній політиці держави;
- забезпечувати більш справедливий розподіл доходів;
- поважати приватне життя людини;
- не допускати подвійного оподаткування;
- забезпечувати адекватність розміру податків обсягу державних послуг.

Митно-тарифне регулювання – це можливість для держави вплинути на економічну позицію країни в світі, економічний розвиток країни в цілому та є одним із засобів наповнення державного бюджету. Митно-тарифна політика України на сучасному етапі базується на принципах СОТ. Проте має ряд відмінностей з світовими нормами і стандартами. На нашу думку, різке зростання обсягів товаропотоків в Україну вказує на необхідність вирішення питань підвищення ефективності митного контролю. Слід зазначити, що для впровадження системи «Електронна митниця» в Україні вважаємо за доцільне провести ряд заходів, а саме впровадити в практику міжнародної торгівлі електронний документообіг, заснований на застосуванні комерційних і товаросупровідних документів, рекомендованих міжнародними організаціями, створити систему електронного документообігу між органами державного управління, уповноваженими в області нетарифного регулювання та розробити відповідну нормативну правову базу.

У процесі реформування податкової системи слід досягти оптимального співвідношення прямих і непрямих податків, оподаткування юридичних та фізичних осіб. Має бути вдосконалена методика стягування податків, упорядковані податкові пільги, обґрунтована система диференційованих ставок податків, розроблені оптимальні нормативи їхніх рівнів. Податкову реформу в Україні потрібно розглядати як органічну складову макроекономічної політики, вона має бути спрямована на структурну перебудову економіки, забезпечення її стабільності і зростання, підвищення добробуту населення

Додаткові питання:

1. Організаційні структури системи фінансової безпеки на державному рівні.
2. Податкова, митно-тарифна безпека та механізми її реалізації.
3. Роль Міністерства внутрішніх справ України в забезпеченні фінансової безпеки.
4. Основні напрямки фінансової політики щодо тіньової і кримінальної економіки.

Теми рефератів

5. Сутність фінансової безпеки держави.
6. Предмет фінансової безпеки держави.
7. Основні складові фінансової безпеки держави.
8. Система фінансової безпеки і принципи її функціонування.
9. Джерела і стан фінансової небезпеки для України.
10. Бюджетна безпека держави та її суть і механізми забезпечення.
11. Система фінансової безпеки і принципи її функціонування.

Література: 1б, с.11-15; 4б, с. 128-134.

Теми рефератів

1. Податкова, митно-тарифна безпека та механізми її реалізації.
2. Роль Міністерства внутрішніх справ України в забезпеченні фінансової безпеки.
3. Основні напрямки фінансової політики щодо тіньової і кримінальної економіки.

Література: 11б; 12б; 14б; 4б, с. 145-153.

3. Рекомендована література, інформаційні ресурси в Інтернеті

Рекомендована література

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці. Підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, ХНУВС. 2021. 385 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/064659a3-311c-4355-b1c4-47647cc9038c/content>
2. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Рєвєк І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2964/1/FinansovaBezpeka_30-04_2020.pdf
3. Система безпеки життєдіяльності людини: монографія / Сокурєнко В.В., Бєндурка О.М., Брусєкова О.В., Гєтманєць О.П. та ін. Харків: ХНУВС, 2023. – 308 с.
4. Фінансово/єкономічна безпека теоретико-правові аспекти. Навч. посіб. / Рєзворєвич К.Р., Юнін О.С., Круглова О.О. та ін. Дніпро. Видавєць Біла К.О. 2019. 223 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2885/1/%D0%A4%D0%95%D0%91%20%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf>
5. Забезпечєння фінансово – єкономічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Г.В.Сєломіна. - Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. - 234 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1694/1/Posibnik%20ZFEBP.pdf>

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: №254к/96ВР Прийнята на V сєсії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Рєжим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 р. № 964 [Електронний ресурс]. – Рєжим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Стратєгія національної безпеки України, затверджєна Указом Прєзидента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. – [Електронний ресурс]. – Рєжим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
4. Аналітична доповідь до Щорічного послання Прєзидента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – [Електронний ресурс]. – Рєжим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/POSLANNYA-2015_giper_new.pdf

Додаткова:

1. Васильців Т. Г. Фінансово-єкономічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечєння: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бєйкевич [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : Видавництво, 2012. – 386 с.

2. Гетманець О.П. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання // *Підприємство, господарство та право*. 2020. № 3. С. 27-35. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/38.pdf>

3. Гетманець О. Коробцова Д. Фінансова безпека як чинник воєнної безпеки // *Право і безпека*. № 2. 2023. С. 23-32. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2fa69f70-8845-4f32-a729-390a348cdc16/content>

4. Фінансова безпека будівельних підприємств: монографія / Ю. М. Воробйов, О. І. Воробйова, О. Г. Блажевич ; Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь : АРІАЛ, 2013. – 179 с. UR

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної ради України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>

2. Урядовий портал / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/>

3. Міністерство фінансів України / Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk>

4. Державна служба статистики України / Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Державна податкова служба України / Режим доступу: <https://tax.gov.ua/>

6. Міністерство економіки України / Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

7. Національний банк України / Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

8. Ради національної безпеки і оборони України / Режим доступу: <https://www.rnbo.gov.ua/>

9. Інституційний Репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ [Електронний ресурс] – URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>